

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ПРИБУТКУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

FACTOR ANALYSIS OF PROFIT OF A COMMERCIAL BANK

УДК 336.713:303.7

<https://doi.org/10.32843/infrastructure48-45>**Костюк В.А.**к.е.н., доцент,
доцент кафедри банківської справи
та страхування**Файчук О.В.**к.е.н., доцент кафедри банківської справи
та страхування**Цицюра В.В.**магістр
Національний університет біоресурсів
і природокористування**Kostiuk Viktoriia, Faichuk Olha,****Tsytsiura Vadym**National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine

У статті визначено, що критерій отримання прибутку є найважливішим показником, необхідним для проведення фінансового аналізу діяльності кожного комерційного банку. Розглянуто зміни фінансових показників комерційного банку, на прикладі Приватбанку, проаналізовано основні зміни цих показників за досліджуваний період, визначено кількісне вираження впливу основних факторів на формування прибутку Приватбанку за такий період. Основними факторами, які вплинули на зміну показника прибутковості Приватбанку за досліджуваний період було взято наступні: обсяг капіталу банку, мультиплікативний ефект капіталу, рівень ефективності використання активів, рентабельність доходу. Аналіз показав, найбільших змін прибуток Приватбанку зазнав через зміну рентабельності доходу Приватбанку та зміну величини його активів. В результаті дослідження ми дійшли висновку, що для покращення становища Приватбанку, управлінню банком необхідно спрямувати свої сили на нарощення активів банку, що сприятиме більшій його прибутковості.

Ключові слова: комерційний банк, прибуток, фінансові показники, факторний аналіз, прибутковість банку, Приватбанк.

В статье определено, что критерий получения прибыли является важнейшим пока-

зателем, необходимым для проведения финансового анализа деятельности каждого коммерческого банка. Рассмотрены изменения финансовых показателей, на примере Приватбанка, проанализированы основные изменения этих показателей за исследуемый период, определены количественное выражение влияния основных факторов на формирование прибыли Приватбанка за такой период. Основными факторами влияния на изменение показателя доходности Приватбанка за исследуемый период было взято следующие: объем капитала банка, мультипликативный эффект капитала, уровень эффективности использования активов, рентабельность дохода. Анализ показал, наибольшие изменения прибыли Приватбанка потерпела из-за изменения рентабельности дохода Приватбанка и изменение величины его активов. В результате исследования мы пришли к выводу, что для улучшения положения Приватбанка, управлению банком необходимо направить свои силы на наращивание активов банка, что будет способствовать большей его прибыльности.

Ключевые слова: коммерческий банк, прибыль, финансовые показатели, факторный анализ, прибыльность банка, Приватбанк.

The processes of market transformation of the Ukrainian economy require the activation of credit unions, which in the present circumstances are not only active participants in the financial services market, but also fulfill a specific socio-economic role related to providing their members with the necessary financial services on a non-profit basis. The article states that the criterion of profit is the most important indicator necessary for the financial analysis of the activities of each commercial bank. An income comes forward as major reason for activity be what business enterprises, including commercial bank. Not only a bank but also partners of this bank, his depositors, workers is interested in the increase of this index, certainly shareholders, and state. It gives an opportunity to extend the activity, create or fill up backlogs, increase an amount and improve quality grant of services a bank, and other. What touches shareholders and shareholders, then a bank income they examine as a source of payments of dividends. Depositors of bank, also interested in a bank income, because this profit margin is the certificate of reliability of their holding. The state too up to a point is interested in reliability of credit organizations, but more positive influence of increase of income of bank is presented by additional tax receivables to the state funds from the conduct of bank activity. In the course of the work the changes of Privatbank's financial indicators for the period from 2016 to the end of 2018 were considered, the main changes of such indicators for the studied period were analyzed, the quantitative expression of the main factors influence on Privatbank's profit formation for such period was determined. The main factors influencing the change in the profitability of Privatbank for the period under review were the following: the amount of capital of the bank, the multiplier effect of capital, the level of efficiency of use of assets, return on income. The analysis showed that the biggest changes in Privatbank's profit were due to changes in the profitability of Privatbank's income and changes in the size of its assets. As a result of the study, we came to the conclusion that in order to improve the position of Privatbank, the bank's management needs to focus its efforts on increasing the bank's assets, which will contribute to its greater profitability.

Key words: commercial bank, profit, financial indicators, factor analysis, bank profitability, Privatbank.

Постановка проблеми. Ринок банківських послуг в Україні потребує постійних досліджень, задля швидкого виявлення слабких місць, та пошуку необхідних засобів для миттєвого реагування на всі проблеми, які виявлені. Банківська система – це одна з найбільш важливих та невід'ємних структур в українській економіці. Тому дослідження конкретного банку, як складової цієї системи зумовлене необхідністю запобігання проблем, котрі можуть в ній виникнути. Наразі, згідно звітності Приватбанку за досліджуваний період як одного з представників

банківської системи, можна побачити великі збитки за два з трьох років. Багато факторів можуть впливати на такий результат, тому дослідження їх впливу на прибуток дасть змогу оцінити сучасний стан Приватбанку, та відстежити певні закономірності в зміні показників його прибутковості, чим і зумовлена актуальність даної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над постійним аналізом отримуваних прибутків банками, методів їх формування та розподілу, а також дослідження нових шляхів таких розподілів

і формувань працювало чимало зарубіжних та вітчизняних науковців: О.А. Криклій, М.Д. Білик, Ю.Є. Холодна, О.В. Васюренко, К.Ф. Ковальчук, К.О. Волохата, А.М. Герасимович та ін., проте ще залишається перелік питань, які вимагають подальшого дослідження, зокрема швидка зміна впливу різних факторів на прибутковість банку.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення факторного аналізу досліджуваного банку та на його основі виявити чинники, що зумовлюють збитковість його діяльності, а також пошук можливих шляхів покращення показників прибутковості комерційного банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Критерій отримання прибутку є найважливішим показником, необхідним для проведення фінансового аналізу діяльності банку. Прибуток банку являє собою різницю отриманого банком протягом певного періоду доходу та понесених витрат за відповідний період. Обидва значення формуються в результаті руху банківських грошових потоків. Структура цих понять, а саме банківського прибутку, його доходів, а також витрат відповідає напрямку діяльності комерційного банку. Тому кожен комерційний банк повинен володіти інформацією не тільки стосовно загального результату своєї діяльності за конкретний період, а й також мати інформацію, стосовно джерел такого результату. Таку інформацію можна отримати, провівши аналіз прибутковості конкретного банку. Для початку, нам потрібно розглянути фінансові результати банку, прибуток якого ми будемо аналізувати, а саме Приватбанку, за 2016-2018 рр. (табл. 1).

З таблиці стає зрозуміло, що протягом досліджуваного періоду, 2018 рік був єдиний прибутковим для Приватбанку. Збиток 2017 року сягнув 23 895 мільйона гривень, що негативно, проте

менше на 86,4%, ніж збиток 2016 року, котрий становив 176 238 мільйонів гривень. Значно зросли в 2018 році, порівняно з 2016 роком показники статутного капіталу та власного капіталу Приватбанку на 155 365 мільйонів гривень та 18 798 мільйонів гривень відповідно. Позитивною тенденцією слід відмітити зменшення показника витрат банку за 2018 рік, порівняно з його витратами за 2016 рік на 182 730 млн. грн. Загалом, можна говорити про поступове покращення фінансових показників Приватбанку за період з початку 2016 року до кінця 2018 року.

Перед проведення оцінки банківського прибутку, слід зазначити, що банківський прибуток формується внаслідок впливу різноманітних факторів [3]. Банківські доходи та витрати, як основні з цих факторів ми вже згадували. Для проведення оцінки прибутку комерційного банку, нам потрібно розглянути наступні фактори впливу на цей прибуток, наведені на рис. 1.

Основні значення обсягів капіталу (К) досліджуваного нами банку, а саме Приватбанку за період 2016-2018 рр., ми вже розглянули вище за текстом. Слід розглянути й інші фактори.

Рівень ефективності банківських активів знаходиться задля створення характеристики показника дохідності активів банку (Да), та дорівнює частці таких показників як дохід комерційного банку (Д), та його сукупних активів (А):

$$Da = D / A. \quad (1.1)$$

Відповідно періоду, за який проводиться дослідження, проведемо розрахунки:

$$Da_{2016} = 44975 / 205183 = 0,2192;$$

$$Da_{2017} = 39226 / 253740 = 0,1546;$$

$$Da_{2018} = 51914 / 278120 = 0,1867.$$

Як бачимо, в 2018 році дохідність активів досліджуваного банку дещо зменшилась (на 0,03) в

Таблиця 1

Фінансові показники Приватбанку 2016-2018 рр. в млн грн

Найменування статті	Станом на :			Відхилення (+,-) 2018/ 2017	Відхилення (+,-) 2017/ 2016
	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019		
Активи	205183	253740	278120	24 380	48 557
Власний капітал	12664	25608	31462	5 854	12 944
Статутний капітал	50695	206060	206060	0	155 365
Ліквідні кошти	31185	19697	22345	2 648	-11 488
Розмір кредитного портфеля	54692	38118	52020	13 902	-16 574
Загальний обсяг внесків	180946	208566	224952	16 386	27 620
Депозити фізичних осіб	151040	168058	177382	9 324	17 018
Зобов'язання	206116	230032	246545	16 513	23 916
Витрати	221789	63140	39059	-24 081	-158 649
Дохід	44975	39226	51914	12 688	-5 749
Прибуток до оподаткування	-176814	-23895	12855	36 750	152 919
Чистий прибуток/(збиток)	(176238)	(23914)	12846	36 760	152 324

Примітка: станом на останній день року

Джерело: розроблено авторами за даними джерелами [8; 9; 10]

Рис. 1. Перелік основних факторів впливу на прибуток

Джерело: складено за даними [3]

порівнянні з аналогічним показником за 2016 рік, що в свою чергу безперечно негативно вплинуло на прибутковість Приватбанку. Проте, також справедливо було б зазначити, що порівняно з результатом за 2017 рік, аналізований показник збільшився, що звісно ж є позитивним.

Візьмемо наступним досліджуваним фактором мультиплікатор капіталу. Цей показник здатний виступати умовним важелем, котрий сприяє керуванню комерційного банку структурою його власного і залученого капіталу, а також є показником комерційного банку, його максимальної здатності до залучення депозитів та видачі кредитів. Іншими словами, такий мультиплікатор використовується для характеризування здатності капіталу банку, не порушуючи стійкості а також доходності роботи банку, залучити до обороту нові гроші [2]. Розраховується даний показник, а саме мультиплікатор капіталу (Мк), як співвідношення банківських сукупних активів (А) до власного капіталу цього банку (К), за відповідною формулою:

$$M_k = A / K. \quad (1.2)$$

Аналогічно з попереднім показником розрахуємо мультиплікатор:

$$M_{k_{2016}} = 205183/12664=16,2021;$$

$$M_{k_{2017}} = 253740/25608=9,9091;$$

$$M_{k_{2018}} = 278120/31462=8,8400.$$

З отриманих нами результатів, можна відмітити зменшення показника на 7,3621 і на 1,069 порівняно з 2016 і 2017 роках відповідно. Безумовно, це є негативним чинником для Приватбанку, і пояснює зменшення темпів зростання за останні роки величини депозитів фізичних осіб. Поки що, серйозних проблем, з приводу зменшення цього показника не виникало, завдяки тому, що він все ще залишається на хорошому рівні, проте вже слід звернути на нього увагу.

Відношенням банківського прибутку до оподаткування (П) до доходу відповідного банку (Д), характеризується показник рентабельності банківського доходу (Рд). Проведемо необхідні розрахунки за формулою:

$$R_d = П / Д. \quad (1.3)$$

$$R_{d_{2016}} = -176814 / 44975 = -3,9314;$$

$$R_{d_{2017}} = -23895/39226 = -0,6092;$$

$$R_{d_{2018}} = 12855/51914= 0,2476.$$

Як можемо бачити, в 2016 році з однієї гривні доходу Приватбанку, банку мав приблизно 3 гривні 93 копійки збитку. Також збиток на одиницю доходу мав Приватбанку і в 2017 році, але вже менший – 61 копійку. Згодом, за 2018 рік ми спостерігаємо позитивні зрушення і отримання банком прибутку в розмірі 25 копійок на одну гривню доходу. На основі таких змін можна відстежити покращення якості управлінських рішень банківських менеджерів, пов'язаних з веденням комерційним банком інвестиційної, операційної і фінансової діяльності.

Усі вищезгадані та розраховані показники були отримані нами для оцінки прибутковості Приватбанку за досліджуваний період. Вони всі будуть використані в чотирифакторній мультиплікативній моделі, яка використовується для характеристики залежності банківського прибутку від впливу цих факторів. Виглядає ця модель наступним чином:

$$П = К \times Д_а \times M_k \times R_d. \quad (1.4)$$

За допомогою цієї моделі ми зможемо з'ясувати, яким чином і в яких обсягах відповідно до ступеня впливу кожного з факторів, був сформований прибуток Приватбанку.

Вплив кожного з вищезгаданих факторів оцінюється згідно наступних формул та відповідно до наступної методики розрахунку:

а) кількісна оцінка впливу зміни величини капіталу:

$$(K-K_0) \times Д_а_0 \times M_{k_0} \times R_{d_0}, \quad (1.5)$$

де:

(K-K₀) – відхилення по капіталу;

Д_{а0} – дохідність активів минулого року;

M_{k0} – мультиплікатор капіталу минулого року;

R_{d0} – рентабельність доходу минулого року;

б) кількісна оцінка впливу змін дохідності активів банку:

$$K \times (Д_а - Д_а_0) \times M_{k_0} \times R_{d_0} \quad (1.6)$$

в) кількісна оцінка впливу змін мультиплікатора банківського капіталу:

$$K \times Д_а \times (M_k - M_{k_0}) \times R_{d_0} \quad (1.7)$$

г) кількісна оцінка впливу зміни рентабельності доходу банку:

$$K \times Da \times Mk \times (R_d - R_{d0}) \quad (1.8)$$

Слід зазначити, якщо показник в формулі з індексом 0 – значить обирається значення цього показника минулого року, якщо без індексу – значення звітнього року.

Далі потрібні значення підставляємо до табл. 2 та табл. 3 та проводимо необхідні розрахунки відповідно періодів дослідження впливу факторів на формування величини прибутку.

Для отримання результатів впливу досліджуваних факторів на зміну прибутку Приватбанку за 2017 рік порівняно з 2016 роком були проведені відповідні розрахунки в таблиці. У кількісному вираженні, найбільший вплив на формування прибутку банку мав такий фактор як зміна власного капіталу банку на 12 944 млн грн (на 102,2%). Проте через від’ємний результат показника рентабельності, таке збільшення капіталу призводить до збільшення збитку Приватбанку. Всі інші фактори позитивно вплинули на формування прибутку Приватбанку до оподаткування, згідно

результатів 2016–2017 рр. Не зважаючи на зменшення показника доходності активів на 6,46%, відбулось збільшення активів Приватбанку на 73 907 млн грн, що призвело до зростання прибутку на 136 529 млн грн. В свою чергу, і інші показники, такі як рентабельність доходу та мультиплікатор капіталу посприяли збільшенню прибутку досліджуваного банку, а саме на 130 330 мільйонів гривень та 66 790 мільйонів гривень відповідно.

Аналогічний аналіз впливу на формування прибутку досліджуваних факторів проведемо і за період 2017–2018 рр. в таблиці 3.

З цієї таблиці ми можемо бачити наступний вплив аналізованих факторів на прибуток за 2018 рік, і такий вплив є значно меншим у числовому виразі, порівняно з таким впливом за попередній досліджуваний період. Це пояснюється тим, що ми досліджуємо вплив факторів на зміну прибутку, порівняно з попереднім роком, а в 2018 році прибуток до оподаткування Приватбанку змінився в порівнянні з 2017 роком тільки на 36 750 мільйони гривень, що є в 4 рази менше, аніж аналогічна

Таблиця 2

Вплив основних факторів зміни фінансових результатів 2016–2017 рр.

Показники, млн. грн.	1.01.2017	1.01.2018	Абсолютне відхилення, млн грн				
			усього	у тому числі внаслідок впливу			
				К	Да	Мк	Рд
Прибуток до оподаткування	-176814	-23895	152919	-180729	105372	97916	130330
Дохід	44975	39226	-5749	×	×	×	×
Активи	205183	253740	48557	×	×	×	×
Власний капітал	12664	25608	12944	×	×	×	×
Розрахункові показники	×	×	×	×	×	×	×
дохідність активів	0,2192	0,1546	-0,0646	×	×	×	×
мультиплікатор капіталу	16,2021	9,9091	-6,291	×	×	×	×
рентабельність доходу	-3,9314	-0,6092	3,3222	×	×	×	×

Примітка: станом на останній день року

Джерело: розроблено авторами за даними джерела [8; 9]

Таблиця 3

Вплив основних факторів зміни фінансових результатів 2017–2018 рр.

Показники, млн. грн.	1.01.2018	1.01.2019	Абсолютне відхилення, млн. грн.				
			усього	у тому числі внаслідок впливу			
				К	Да	Мк	Рд
Прибуток до оподаткування	-23895	12855	36750	-5463	-6097	3826	44490
Дохід	39226	51914	12688	×	×	×	×
Активи	253740	278120	24380	×	×	×	×
Власний капітал	25608	31462	5854	×	×	×	×
Розрахункові показники	×	×	×	×	×	×	×
дохідність активів	0,1546	0,1867	0,0321	×	×	×	×
мультиплікатор капіталу	9,9091	8,8400	-1,0691	×	×	×	×
рентабельність доходу	-0,6092	0,2476	0,8568	×	×	×	×

Примітка: станом на останній день року

Джерело: розроблено авторами за даними джерела [9; 10]

зміна за минулий досліджуваний період, розглянута в попередній таблиці. З результатів, отриманих внаслідок розрахунків, зрозуміло, що на зміну прибутку найбільший вплив мала зміна такого фактору як рентабельність доходу, а саме на збільшення прибутку на 44 490 мільйони гривень. Внаслідок впливу наступного фактору – мультиплікатора капіталу, прибуток зріс ще на 3 826 мільйони гривень. Проте інші два фактори, а саме власний капітал банку, дохідність активів спричинили зменшення аналізованого показника, а саме прибутку Приватбанку за 2018 рік на 5 463 млн грн та 6 097 млн грн відповідно.

Висновки з проведеного дослідження.

В результаті досліджень виявилось, що немає конкретної тенденції на збільшення або ж зменшення прибутку Приватбанку. Формування цього показника з постійним нарощенням показників – це головне завдання, котре ставить перед собою кожен комерційний банк, не виключаючи і Приватбанк. Вперше за останні три роки, котрі досліджувались, Приватбанк зміг подолати збитковість та отримати прибуток до оподаткування в розмірі 12 855 мільйонів гривень. Ця зміна показника прибутковості банківської установи зумовлена впливом на прибуток банку наступних чотирьох основних факторів: власного капіталу банку, дохідності його активів, мультиплікатору банківського капіталу та рентабельності банківських доходів. В результаті проведених нами досліджень було виявлено, найбільших змін прибуток Приватбанку зазнав через зміну рентабельності доходу Приватбанку та зміну величини його активів. Позитивною тенденцією є те, що такий вплив спричинив зростання показника прибутку Приватбанку за досліджуваний період, а отже це можна вважати поштовхом Приватбанку до покращення стану прибутковості його діяльності протягом кількох наступних років, для цього необхідно продовжувати нарощувати величину активів банку, для покращення його дохідності, та відповідно і прибутковості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Холодна Ю.Є. Банківська система : навчальний посібник. Харків : Вид. ХНЕУ, 2013. 316 с.
2. Мороз А.М. Національний банк і грошово-кредитна політика. Київ : КНЕУ, 2005. 368 с.
3. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності. Київ : КНЕУ, 2004. 599 с.
4. Васюренко О.В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків. Київ : Знання, 2006. 463 с.
5. Коваленко В.В. Діяльність банків у забезпечення сталого розвитку фінансового ринку України : монографія. Одеса : Видавництво Атлант», 2014. 358 с.

6. Коваленко В.В. Розвиток банківської системи в умовах формування нової архітектури фінансового ринку. Одеса : Видавництво «Атлант», 2012. 765 с.

7. Криклій О.А. Управління прибутком банку : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 136 с.

8. Консолідована річна фінансова звітність АТ КБ «Приватбанк» за 2016 рік. URL: https://static.privatbank.ua/files/acpbua/Separate%20UKR_PB%202016.pdf. (дата звернення: 15.10.2020).

9. Консолідована річна фінансова звітність АТ КБ «Приватбанк» за 2017 рік. URL: https://static.privatbank.ua/files/yearzvit_05_05.pdf. (дата звернення: 20.10.2020).

10. Консолідована річна фінансова звітність АТ КБ «Приватбанк» за 2018 рік. URL: https://static.privatbank.ua/files/PB_ConsUkr_2019.04.23FINAL2.pdf. (дата звернення: 25.10.2020).

REFERENCES:

1. Kholodna Yu.Ye. (2013) *Bankivska systema* [Banking system]. Kharkiv: KhNEU. (in Ukrainian)
2. Moroz A.M. (2005) *Natsionalnyi bank i hroshovo-kredytна polityka* [National Bank and monetary policy]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
3. Herasymovych A.M. (2004) *Analiz bankivskoi diialnosti* [Analysis of banking activities]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
4. Vasiurenko O.V. (2006) *Ekonomichnyi analiz diialnosti komertsiiynkh bankiv* [Economic analysis of commercial banks]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)
5. Kovalenko V.V. (2014) *Diialnist bankiv u zabezpechennia staloho rozvytku finansovoho rynku Ukrainy* [Activities of banks to ensure sustainable development of the financial market of Ukraine]. Odessa: Vydavnytstvo Atlant». (in Ukrainian)
6. Kovalenko V.V. (2012) *Rozvytok bankivskoi systemy v umovakh formuvannia novoi arkhitektury finansovoho rynku* [Development of the banking system in the conditions of formation of a new architecture of the financial market]. Odessa: Vydavnytstvo «Atlant». (in Ukrainian)
7. Kryklii O.A. (2008) *Upravlinnia prybutkom banku* [Bank profit management]. Sumy: DVNZ «UABS NBU». (in Ukrainian)
8. Pryvatbank (2016) *Konsolidovana richna finansova zvitnist AT KB «Pryvatbank»* [Consolidated annual financial statements of JSC CB "Privatbank"]. Available at: https://static.privatbank.ua/files/acpbua/Separate%20UKR_PB%202016.pdf (accessed 15 October 2020).
9. Pryvatbank (2017) *Konsolidovana richna finansova zvitnist AT KB «Pryvatbank»* [Consolidated annual financial statements of JSC CB "Privatbank"]. Available at: https://static.privatbank.ua/files/year_zvit_05_05.pdf (accessed 20 October 2020).
10. Pryvatbank (2018) *Konsolidovana richna finansova zvitnist AT KB «Pryvatbank»* [Consolidated annual financial statements of JSC CB "Privatbank"]. Available at: https://static.privatbank.ua/files/PB_ConsUkr_2019.04.23FINAL2.pdf (accessed 25 October 2020).